Prof. Mirela Stoia-Legrand

SACRALITATEA PRAGULUI ÎN OBICEIURILE ȘI TRADIȚIILE ROMÂNEȘTI

Așa cum precizează dicționarele, **pragul** este „partea de jos, orizontală, a unui toc de ușă sau a unei porți, puțin mai ridicată de la pământ, peste care se trece la intrare și ieșire.“ El semnifică întâlnirea dintre două puncte, trecerea dintr-o lume spre alta, de la sacru la profan. Dar poate face trecerea și din lumea interioară către cea exterioară. **Pragul** face legătura între două lucruri aparent distincte, dar care se influențează reciproc.

De-a lungul timpului, **pragul** a primit valențe mitologice în cultura populară românească, fiind amintit în obiceiurile calendaristice de peste an, în cele care marchează momente importante din viața omului și în descântece.

Se știe că ușa nu este doar un instrument de decor sau un material de construcție oarecare, ci un element care poartă în sine semnificații culturale ce fac, în timp, înconjurul lumii. O ușă este deopotrivă o intrare și o ieșire, indiferent că vorbim despre o ușă deschisă către cunoașterea propriei conștiințe, cunoașterea color din jur sau a unor ținuturi care-ți sunt străine și pe care încerci să ți le apropii.

Kurt Hielscher: Onceşti, Maramureş - poartă la casă țărănească

Prima funcție, cât se poate de practică, a unei uși este aceea de a face posibilă intrarea într-o anumită încăpere. La nivel artistic, o **ușă deschisă** este un simbol al începuturilor. Ea are avantajul de a-ți oferi o scurtă privire despre realitatea care se află dincolo. Dimpotrivă, o **ușă închisă** poate semnifica sfârșitul (unui itinerariu, unei perioade, unui parcurs existențial) sau ideea că nu mai există nicio cale de scăpare. Așadar, o ușă poate însemna oportunitate sau încătușare deopotrivă.

Țăranul român considera că spațiul de locuit trebuia protejat împotriva farmecelor şi relelor de tot felul. La construcţia unei case, el punea aghiasmă, tămâie, sare, capete de găină, câine ori de vită, sub talpa casei, la fiecare colţ, „să ferească Dumnezeu casa de fulgere, de foame şi de boli. Pâine şi sare să fie în casă”.

Pragul casei se presăra cu sare sfinţită pentru a proteja casa împotriva farmecelor, cu acelaşi scop punându-se sare în încălţări, sau pe capul copilului, când era descântat cineva bolnav din casă, pentru a-l proteja împotriva bolii. Vitele erau protejate de farmece tot cu ajutorul sării, pusă în hrană sau descântată şi îngropată sub pragul uşii de la grajd.

Valențele mitologice ale pragului le regăsim în diversele obiceiuri de peste an.

Sângiolgiu' sau ***Sfântul Gheorghe*** – 23 aprilie – este o sărbătoare agrară care marchează izbânda vegetației în fiecare primăvară. De acum „se opresc râturile”, adică este oprit păşunatul. Încă din ajun se punea urzică şi rug (măceş) verde la fereastră, la *oblocul* grajdului şi deasupra uşii, ca să nu se apropie de prag *strigoaiele/ moromenţâle* şi să ia laptele vitelor. Tot la grajd se punea *drimoc*, plantă cu efecte magice împotriva deochiului.

Colindatul de Anul Nou are un strat arhaic accentuat. Pe la casele gospodarilor din Apuseni, dimineaţa soseau copiii „cu Anul Nou” – o *bâtă* de alun frumos împrimurată. Se ştie că funcţii apotropaice, dar şi de simulare a fecundităţii aveau bâtul de alun al colindătorilor şi toiagul de nuntă al vornicului . De aceea, bătând cu bâta în prag şi în duşumea, copiii făceau gazdelor urări de prosperitate şi belşug: „*Câte paie pă casă,/ Atâţia bani pă masă;/ Câte pcetri la fântână,/ Atâtea oale cu smântână*”.

Cu uratul nu mergeau decât băieţii, în virtutea credinţei că fetele aduc peste an nenoroc gospodăriei şi familiei dacă intră în prima zi a anului înaintea unui fecior în casa respectivă.

Agiunatul la Apă-Botează este un mod de prevestire a viitorului soţ pentru fetele rămase nemăritate. Înainte, fetele şi feciorii nu mâncau nimic în Ajunul Bobotezei. Sub pragul casei puneau mai multe obiecte cu funcţii magice (o oglindă, un pieptene sau mărgelele), peste care trebuia să treacă preotul care intra în fiecare casă pentru a o sfinţi. Se ştie că oglinda este un obiect cu funcţii magico-religioase folosit la ghicit, care oferă o cunoaştere reflectată, pusă sub incidenţa lunii, apei şi nopţii. La fel şi **pragul casei** este folosit la multe

practici magice, printre care şi aceea de „cunoaştere a ursâtei". Din *ujogul* preotului, cei care *agiunau*, cereau sau furau câte un fir de busuioc. În noaptea următoare, sub pernă, puneau toate aceste obiecte întrebuinţate în practicile magice. Se credea că astfel fata sau feciorul îşi va visa „ursâta".

Sacralitatea pragului o întâlnim şi în obiceiurile care marchează momente importante din viaţa omului: naşterea, căsătoria şi moartea. În perioada sarcinii, femeia trebuia să respecte multe interdicţii. Astfel, ea nu avea voie să se aşeze pe pragul uşii, pentru că, în caz că vine cineva şi izbeşte cu toporul în prag, ea va da naştere unui copil cu buza crăpată (Muntenia), de asemenea, să nu doarmă pe pragul casei, fiindcă va avea parte de o naştere dificilă (Tecuci).

După naştere, urmau câteva rituri (postliminare) legate de placentă, element de legătură între mamă şi făt, ca apotropeu şi ca element cu valenţe fertilizante. În zona Munţilor Apuseni, *placenta* este cunoscută şi sub numele de „strat", cuvânt cu evidente conotaţii germinative: *strat de flori*, *strat de răsaduri*.

Kurt Hielscher: Ţărani din Munţii Apuseni

Când naşterea se petrecea acasă, placenta se îngropa într-un loc de unde să nu se vadă soarele (sub pragul casei, în şopru) sau un loc curat, neumblat – mai puţin accesibil pentru oameni şi animale, uneori în grădina de flori, la o *ultoaie*, cât mai aproape de casă. Era un ritual funerar de separare (a copilului de existenţa anterioară), dar şi unul de integrare (prin legarea copilului de cămin sau ogor şi alte spaţii dedicate acestei înhumări).

Pragul protejează pe noul-născut şi izolează lehuza de restul lumii. Amândoi sunt consideraţi foarte vulnerabili în această perioadă. În Ţara Oltului, exista o practică legată de păstrarea laptelui matern, indispensabil pentru buna dezvoltare viitoare a copilului. Cu deosebire la prima naştere, se făcea în pragul uşii de acces în casă o gaură, unde se puneau, pe o bucată de pâine, câteva picături din laptele de la sânul mamei, împreună cu trei boabe de piper, trei de tămâie, puţină sare şi un petic din cămaşa pătată de sângele scurs la naştere, totul învelit într-o cârpă pusă în acel orificiu, crezându-se că mama nu va mai pierde laptele, indiferent cine-i va intra în casă, deoarece pragul este considerat ca fiind talpa casei.

În concepţia populară se credea că unele imperfecţiuni de pe corpul copilului puteau fi ameliorate în perioada dintre naştere şi şase săptămâni. Atunci când familia observa semne pe faţa sau corpul copilului, se recurgea la ***alăptarea peste prag***. În credinţa tuturor popoarelor europene, pragul este locul unde se adună duhurile rele. El barează drumul acestora spre interiorul sacralizat al căminului.[1]

Caracterul sacru al pragului, legat de simbolismul trecerii, se reflectă şi în numeroasele practici magice care se efectuează pe pragul casei pentru a scăpa copilul nou-născut de anumite defecte fizice. Dacă noul născut avea semne pe corp, în primele şase săptămâni, mama trebuia să-l alăpteze stând pe pragul casei şi să-i dea ţâţă cruciş, când toca şi trăgeau clopotele la liturghie. Mama trebuia să-şi amintească la ce a primit/privit cu mirare cât a fost gravidă şi, dacă îşi amintea, atunci dispăreau şi semnele de pe faţa şi trupul copilului.

În Suceava, se păstra credinţa că, dacă un copil se năştea cu diferite semne pe corp, mama lui trebuia să se aşeze cu el pe pragul uşii şi să-l lingă de trei ori pe frunte, în timp ce băteau clopotele şi toaca la biserică de liturghie, pentru că semnele vor pieri în timp, precum se trec şi sunetele clopotelor şi ale toacei.

Când copilul născut avea vreun tic, de pildă făcea din gură ca purceii, sau ca porumbeii, sau avea bube pe trup, el putea fi vindecat, dacă i se dădea să sugă de către mamă pe prag, cu picioarele aşezate pe o mătură şi privind spre casă, în trei zile de vineri consecutive, sau în zile de miercuri şi vineri (Ţara Oltului).

În Banat, înainte de a se pleca la botez, moaşa lua copilul şi îl atingea uşor cu creştetul capului de pragul uşii, ca să nu se prindă deochiul de el sau îl încredinţa la fereastră, zicând: „Cum se ţine fereastra de casă, aşa să se ţină pruncul de mama sa".

Mamele erau preocupate şi de plecarea în picioare a copiilor lor. Ca să meargă mai repede singur, în Suceava, copilul era luat şi dus de mânuţe până la pragul uşii, iar înaintea maică-si îi tăia cineva apropiat câteva pene de găină. În Muntenia, ca să nu mai plângă neîncetat, este bine ca mama să-i dea copilului sân pe pragul uşii, în prima duminică de la naşterea acestuia.

Alte credinţe despre sacralitatea pragului se întâlnesc în cadrul ***nunţii tradiţionale***. Dorinţa cea mai mare a membrilor comunităţii tradiţionale era întemeierea unei familii. Pentru a se mărita, fetele foloseau diferite practici magice. Astfel, ele începeau măturatul, în câşlegi, dinspre prag spre interior, în credinţa că astfel le vor veni peţitorii mai curând (Suceava).

În nunta tradiţională, apropierea alaiului mirelui prilejuia la casa miresei o serie de rituri de împotrivire prin închiderea drumului şi a porţii prin legarea lor cu lanţuri sau cu funii de curpeni. Dacă mireasa era din alt sat – lucru rar în vremurile trecute – drumul spre casa ei era păzit de feciori şi alaiul mirelui trebuia să plătească o „vamă" pentru a putea trece mai departe. „Vama" era una simbolică, feciorii mulţumindu-se cu o sticlă de vinars.

La intrarea în biserică pentru cununie, tânăra soție avea mare grijă să nu treacă înaintea soțului, spunându-se că astfel gestul ar conduce la o căsnicie în care ar dicta supremația feminină, cârmuirea papucului. În Maramureș, la ieșirea din biserică, nu se călca pe prag, ci se păşea peste el. După cununie, se ieșea din biserică într-o anumită ordine: astfel, primul era mirele, apoi mireasa, în credința că acela care iese primul va conduce gospodăria.

Când tinerii căsătoriți se întorceau la casa mirelui, el își ridica mireasa în brațe și o trecea peste prag. Gestul acesta putea fi făcut de socrul mare, dar mai cu seamă de un vornicel, pentru ca fata să nu atingă cu picioarele pragul, în semn de schimbare a statutului său social. Chiar și când păşea singură, mireasa trebuia să aibă grijă să nu atingă pragul, fie la ieșirea de la biserică, fie când venea acasă (Transilvania, Bucovina). Și în epoca modernă, s-a păstrat tradiția ca mirele să își treacă mireasa peste pragul casei.

Moartea are, și ea, strânsă legătură cu dimensiunea mitică a **pragului**.

În credința tuturor popoarelor europene, pragul, ușa și gardul au semnificații deosebite, fiind locul de desfășurare pentru diverse practici magice. În vremurile vechi, sub prag se îngropa măsura mortului.

Înainte de scoaterea mortului din casă, rudele închideau ușa. O femeie în vârstă din familie spărgea o ulcică de lut de tocul ușii sau de prag. În cadrul înmormântării, acolo se desfășoară ritul de separare a individului de comunitatea în care a viețuit, de casa în care a locuit.[2] Ulcica de lut poate conține nisip, cenușă sau pământ din curtea gospodăriei. Spargerea obiectului de lut ar putea semnifica sfârșitul pământean al vieții acelei persoane și faptul că începe o nouă viață, într-o altă lume. Se spune că se sparge obiectul de lut „să să ducă rău' după mort". O altă semnificație a gestului ar fi purificarea spațiului celor vii de atingerea bolii și a morții. Prin această practică magică se urmărește ruperea totală a oricăror legături ale mortului cu lumea vie și protejarea gospodăriei și a membrilor familiei care locuiesc aici.

Când se scotea sicriul din casă, acesta era lovit de trei ori de pragul ușii de la tindă sau de trei ori de fiecare prag peste care se trecea, în semn că mortul mulțumește casei unde a locuit și că își ia rămas bun de la toți cei adunați ca să-l petreacă la cimitir (Bucovina).

***

Pragul este unul dintre elementele de arhitectură care conotează deosebit de multe practici rituale și credințe, deoarece el este acela care delimitează spațiul interior de cel exterior. Ca să ferească gospodăria de rele și de sărăcie, sub prag, se îngroapă bani. Aici este și locul unde se crede că stă șarpele alb sau șarpele casei, protectorul căminului și al locuitorilor acestuia.

Fiind un spațiu de tranziție între două lumi, în concepția populară era interzis să se doarmă sau să se ia masa pe prag. Dormitul, noaptea, cu capul pe prag, la limita dintre cele două spații, este sancționat prin provocarea de infirmități fizice de către Ceasul-Rău. În alte situații, pragul contracarează intervenția malefică a Mumei Pădurii și a strigoilor, ținându-i departe de incinta sacră a locuinței.

Pragul conservă sporul și norocul casei. Pentru ca anul să fie îmbelșugat, se puneau, de Paște, de o parte și de cealaltă a pragului, glii de iarbă verde, pe care călcau toți cei care se întorceau de la biserică (Vâlcea; Tecuci).

În legătură cu pragul, se păstrează multe credințe și superstiții:

- cine va întinde mâna peste prag, ca să-i fie sărutată, va avea mulți copii - Suceava;
- se crede că nu este bine să se dea mâna cuiva peste prag, pentru că moare unul dintre ei - Suceava;
- se spune că își mănâncă norocul cel care mănâncă așezat pe pragul casei - Moldova; Suceava;
- cui stă pe pragul ușii îi va ploua la nuntă, dacă este un tânăr, iar, de-i bătrân, îi va ploua în ziua morții - Dolj; Suceava;
- ca să-i meargă bine celui care pleacă într-o călătorie, să i se pună pe pragul ușii puțină făină - Tecuci;
- când se intră în tribunal, cei certați cu legea obișnuiesc să calce de trei ori cu călcâiul piciorului pe pragul ușii de acces, ca să tacă și mărturiile împotriva lor, tot așa cum tace și pragul, iar procesul să le fie favorabil – Suceava;
- în descântecul „de spaimă", folosit când copilul se trezește din somn, pruncul este așezat la asfințitul soarelui pe pragul ușii, cu fața către apus, punându-i-se alături o secure și o seceră - Mărginimea Sibiului;
- untul se alege mai repede, dacă baterea laptelui este începută pe pragul ușii - Suceava;
- când cântă cocoșul în pragul ușii, urmează să vină oaspeți.

(Fotografiile aparțin colecției autoarei)

Bibliografie:

1. Marian, Simion Florea, ***Nunta, nașterea și înmormântarea la români***, Editura „Grai și suflet – cultura națională", București, 1995, trei volume;

2. Dicționar de Simboluri și Credințe Tradiționale Românești - cIMeC.ro cimec.ro/.../Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti-l-o.html

Note:

1. Sursă online: www alil.ro/wp-content/upsloads/2012/05/pragul.pdf: Lucia Berdan, *Pragul, ușa, poarta existenței.*

2 . *Ibidem.*